

PROFESOR VÁCLAV VOJTÍŠEK: KONTINUITA KARIÉRY JEDNOHO ARCHIVÁŘE

PAVEL VAŠKO

Profesor Václav Vojtíšek je, vzhledem k tomu, že se dožil jednadevadesáti let a byl až téměř do konce života ve svém oboru aktivní, ideální osobností reflektující vývoj v akademické sféře. Na počátku své kariéry skládal služební přísahu do rukou císaře Františka Josefa I. a na konci bylo jeho pracoviště v ČSAV konfrontováno s intervenčními vojsky Varšavské smlouvy. V tomto kontextu se pokusím najít odpověď na otázku, jak se dokázal adaptovat na všechny režimy vyjma nacistické okupace, navzdory tomu, že jeho osobnost rozhodně byla nepoddajná a Vojtíšek sám nepodřizoval vše konjunkturálním příležitostem.

Vojtíšek platil za poměrně všestranného odborníka v oblasti archivnictví a pomocných věd historických. Jeho expertní přístup implikuje jistou imunitu vůči jiným ideologickým vlivům. Podobně byl tento přístup používán na jiných místech a oborech v dějinách – příkladem může být radikální příklon maďarských ekonomů v rámci Maďarské akademie věd k „čistým a tvrdým datům“, jako obrana proti vlivu stalinismu.¹ Na druhou stranu úplná imunita vůči ideologickým vlivům je iluzorní. Navíc Vojtíšek rozhodně nebyl během svého života ideologicky nevyrazný, spíše naopak. Tato studie by ráda v krátkosti nastínila genezi jeho ideologických postojů a vstupů do veřejného života. Jde ovšem o případy vybrané, kvůli omezenému rozsahu studie. Navíc autor již jeho osobnost zpracoval v celkové monografii.²

Dětství a studium

Václav Vojtíšek se narodil dne 9. srpna 1883 jako první dítě do rodiny drobného obchodníka v Praze. Následně mu přibyli další sourozenci, roku 1887 sestra

---

1 Kapitola The Politics of Statistical Information and Economic Research in Communist Hungary 1949–1956. In: Gyorgy, Peteri: *Academia and State Socialism, Essays on the Political History of Academic Life in Post 1945 Hungary and Eastern Europe*. New York 1998, s. 133–155.

2 Tato studie vychází z autorovy dříve publikované monografie Vaško, Pavel: *Profesor Václav Vojtíšek. Archivářem od monarchie po socialismus*. Praha 2014.

Anna a o několik let později dva bratři – Jaroslav (1891) a Alois (1895).³ Vojtíšková rodina sídlila blízko ulice Na Příkopě v Nekázance a právě poloha bydliště a události s ním spojené měly na Vojtíška v dětství velký vliv.

Starobylá ulice Nekázanka, jejíž původ se datuje do konce osmdesátých let 14. století, spojovala dvě velké pražské tepny – ulici Na Příkopě s Jindřišskou ulicí. Obyvatelstvo této úzké ulice, patřící mezi střední a nižší vrstvy, tvořila velice pestrá směs – „drobní čeští lidé, řemeslníci, malí úředníci, zřízenci, sluhové, domovnice, pradleny, vetešnice,... několik lidí bohatších i dobře situovaných Čechů.“⁴ Mezi zmíněné bohatší a dobře situované občany patřili J. Heine a F. K. Rott. První zmiňovaný zřídil v Nekázance továrnu na dýmky a druhý dílnu na hudební nástroje, což přispělo k dalšímu oživení zdejšího ruchu.⁵ Živnostenská banka v ulici koupila postupně celkem tři domy.⁶ Co se týče národnostního složení, byla ulice na rozdíl od povětšinou německých Příkopů, jak sám Vojtíšek uvádí, spíše česká nebo se českou v druhé polovině 19. století stávala.⁷ Ovšem žili tu i Němci a několik německy mluvících Židů. Kromě toho zde sídlil Pomocný spolek říšských německých příslušníků, který si v ulici zakoupil dva domy a v jednom z nich zřídil spolkové místnosti.⁸ Nezdá se, že by to vzbuzovalo v malém Václavovi negativní emoce, což ovšem nelze říci o vinárně U Zlatého kominička.⁹ Vlastnil ji jistý Ludvík Frenzel, který si nechal původně nevelký domek rozšířit stavitelem Janem Jindřichem Frenzlem. Na vinárnu měl Vojtíšek názor spíše negativní: „... byla knajpa německých studentů se všemi atributy i s rvačkami, souboji v zahradní šermírně a se řvaním Wacht am Rhein.“¹⁰

Praha byla na konci 19. století dějištěm mnoha bouřlivých událostí, které měly na malého Václava velký vliv. Nejsilněji na něj patrně zapůsobilo pokrokové hnutí a následný proces s Omladinou. Velkou část těchto událostí měl vzhledem k poloze bydliště na dosah ruky. Nepokoje začaly oslavou narozenin císaře Františka

3 Anna *1887, Jaroslav *14. 9. 1891, Alois *20. 6. 1896, AHMP, fond Vojtíšek Václav, prof., inv. č. 2315, sign. VI/A, složka rodiče, kart. 196.

4 Vojtíšek, Václav: O Gustavu Friedrichovi. AČ 21, 1971, s. 65–88, 158–169, 214–234; AČ 22, 1972, s. 86–104, 149–168; s. 219.

5 Vojtíšek, Václav: Z minulosti naší Prahy: kapitoly z místopisu zřízení a života města s 8 obr. přílohami. Praha 1919, s. 216–219. Počin F. K. Rotta Vojtíšek hodnotí takto: „... učinil velké odkazy k účelům národním a lidumilným.“

6 Šlo o dům číslo 887, k němu byly přikoupeny v roce 1912 další dva domy s čísly 886 a 885. (Tamtéž.)

7 „... některé z těch rodin, původně německé, vlivem probouzejícího se českého prostředí se počestily.“ Viz Vojtíšek, V.: Z minulosti naší Prahy.

8 Šlo o domy číslo 879, 880. (Tamtéž.)

9 Vinárna byla v domě číslo 881. Vojtíšek, Václav: Z minulosti naší Prahy.

10 Vojtíšek, V.: O Gustavu Friedrichovi. AČ 21, 1971, s. 219.

Josefa I. dne 18. srpna 1893, resp. jejím narušením, kdy rozvášněný dav zcela ovládl scénu. To odstartovalo sérii protihabsburských demonstrací, proti nimž zprvu zasakočená policie dlouho nedokázala zakročit. Dav zpívající revoluční písně táhl Prahou a ničil vše, co mu připomínalo císaře. Na Příkopě zničil dav dvojjazyčné cedule *Graben – Příkopy*, které Pražanům byly již dlouho trnem v oku. Poté vyrazil dál na Jungmannovo náměstí a střety s policií se táhly až do noci. I v následujících dnech byly šířeny letáky s protistátním obsahem a demolovány symboly monarchie.

Státní aparát reagoval na nepokoje vyhlášením výjimečného stavu dne 13. září a následným zatýkáním. Vlna zatýkání postihla hlavně pokrokáře, zatčení byli např. Alois Rašín, Stanislav Kostka Neumann, Karel Stanislav Sokol a další. Dne 15. ledna 1894 pak započal proces, který vešel do historie jako proces s Omladinou.

Na tehdy desetiletého Václava, který se motal v otcově krámě, to přirozeně muselo mít vliv. I po letech vzpomínal na to, jak viděl srážky demonstrantů s policií či rozmlouval se studenty a uční, kteří páchali výtržnosti proti habsburským symbolům. Rovněž se učil revolučním písním. Později shromáždil soukromou sbírku novinových článků týkajících se procesu s omladináři. Sbírkou však uložil ve svém pracovišti AHMP, kde bohužel při požáru radnice shořela.¹¹ Vliv těchto událostí na Vojtíška dokládá i to, že se později stal členem klubu omladinářů-devadesátníků.¹² Národnostní bouře procesem s Omladinou neustaly, v roce 1897 po neúspěchu Badeniho jazykových nařízení citelně vzrostlo napětí.¹³

V téže době rovněž proběhla aféra, kterou čtrnáctiletý Vojtíšek prokazatelně sledoval a která na něj měla velký vliv. Jednalo se o Mommsenův útok vůči Čechům. Známý historik Theodor Mommsen uveřejnil v *Neue freie Presse* proněmecký článek s názvem – *An die Deutschen in Österreich* a dva krátké sloupečky na titulní straně zapůsobily jako dynamit. Tento pamflet líčí Čechy jako „apoštol-ly barbarství“, kteří hodlají zvrátit civilizační úsilí německého národa, a vyzýval k tvrdosti v zápase, v němž jde o přežití rakouské říše. Vůči Čechům, kteří nejsou přístupni rozumným argumentům, vyzval k násilí.¹⁴ Proti tomuto krajně neobjektivnímu pohledu se tehdy postavil Josef Pekař, tou dobou již docent rakouských dějin. Byl to na něj poměrně radikální čin vzhledem k tomu, že *Neue freie Presse* byl liberálně nacionalistický vídeňský deník, který měl blízko ke dvoru – četl jej mimo jiné i císař.¹⁵

---

11 Tamtéž, s. 220.

12 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 3, sign. I A, kart. 1, průkazka z 21. 2. 1929.

13 Nařízení z 5. dubna 1897 upravovalo používání jazyka v jednání s úřady.

14 Noviny *Neue freie Presse* je možné zhlédnout digitalizované na stránkách Österreichische Nationalbibliothek. <http://www.onb.ac.at/> [10. 10. 2013].

15 Kučera, Martin: Rakouský občan Josef Pekař. Praha 2005, s. 35.

Na Vojtíška udělala Pekařova obhajoba českého národa velký dojem a přispěla k úctě, kterou cítil k jeho osobě.¹⁶ Ani na počátku nového století nenastal klid a vyhocené nacionální vášně vedly k novým nepokojům. Samotný Vojtíšek později vzpomínal: „Na Příkopě pražská policie měnila zakročování v bezohledný krvavý útok na shromážděný a vzrušený lid v hnutí roku 1897, v demonstracích za všeobecné hlasovací právo a v bouřlivých protestech proti zvůli německých studentů. I v Nekázance bylo viděti blyštící se tasené šavle, i po její dlažbě tekla krev.“¹⁷ Právě tyto události tak předurčily Vojtíškův poměrně silný nacionalismus, který ovlivňoval jeho další vstupy do veřejného života.

Vojtíšek absolvoval gymnázium v Žitné ulici. Maturoval dne 14. června 1903, maturitní komisi tvořili Ladislav Fiala pro náboženství, František Stýblo pro jazyky – latinský, řecký, český, Alois Jirásek pro dějepis a zeměpis, Josef Koch pro matematiku a fyziku, Augustin Krejčí pro filozofickou propedeutiku. Maturita se Vojtíškovi vydařila.¹⁸ Po maturitě nastoupil na Filozofickou fakultu UK. Zde byl žákem Gustava Friedricha, se kterým ho později pojilo i osobní přátelství. Specializací se zaměřoval tak, aby se mohl později stát středoškolským profesorem s aprobací dějepis – zeměpis. Ovšem právě Gustav Friedrich stál za jeho posunem k archivnictví. Kromě přednášek Gustava Friedricha navštěvoval i přednášky a seminář Golla, ale nedá se, dle mého názoru, zařadit do jeho školy.

Své studium zakončil disertační prací s názvem *Písaři manuálů radních Nového Města pražského z let 1548–1553: Příspěvek k dějinám městské kanceláře pražské*. Tu ovšem pro své zdravotní problémy obhájil až v roce 1911. Vojtíšek byl tedy připuštěn k rigorózním zkouškám, které pro něj znamenaly definitivní odklon od dráhy středoškolského pedagoga. Dalším faktorem pro tuto změnu byl i fakt, že v této době nastala již značná saturace pracovního trhu pro středoškolské profesory. Tehdejší absolventi mohli být mnohdy rádi, že získali místo suplenta, které ovšem bylo placené podle počtu odučených hodin a nemělo definitivu. Situace nebyla sice ve všech oborech stejná, ovšem Vojtíškova kombinace dějepis – zeměpis patřila v době konce jeho studií k nejhůře uplatnitelným.¹⁹

Doktorát byl v té době alternativou ke státním zkouškám z jednotlivých oborů, které opravňovaly k aprobaci gymnazijního profesora. Byl pro toho, kdo

16 „Když se zpupný a zlý projev Mommsenův ozval vzrušený a úchvatný, sebevědomý hlas Pekařův, v našem krámu se o něm mluvilo a s úctou k naší vědě historické i osobě. Ani ne za dva roky jsem Pekaře viděl na školním výletě na Frýdštejně u Turnova, a mohu říci, když se u nás s dvěma, třemi přáteli zastavil, mezi učiteli – byl s námi J. V. Šimák – i žáky byl rozruch.“ Vojtíšek, V.: O Gustavu Friedrichovi, s. 221.

17 Vojtíšek, Václav: Z minulosti naší Prahy, s. 216–219.

18 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 1, sign. I A, kart. 1

19 Petrůň, Josef: Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze: do roku 1948. Praha 1983, s. 227, 255–258.

ho získal, rovněž prvním stupněm v případné akademické kariéře. Pro Vojtíška však v té době znamenal hlavně možnost kariérního vzestupu v Archivu hlavního města Prahy.²⁰

Hlavní rigorózum z pomocných věd historických (paleografie) a českých dějin složil dne 17. června 1911. Komisi tvořili Novotný a Friedrich, tudíž není překvapením, že prospěch byl jednohlasně výborný. Vedlejší rigorózum z filozofie se konalo v dopoledních hodinách dne 21. července 1911. I zde obstál Vojtíšek na výbornou. To byl však jen počátek jeho akademické kariéry, která vyvrcholila po druhé světové válce jeho jmenováním řádným placeným profesorem UK a později akademikem ČSAV. Vraťme se ale nyní k jeho životnímu pracovišti, kterým byl Archiv hlavního města Prahy.

Václav Vojtíšek jako archivář hlavního města Prahy

Vojtíšek nastoupil na své životní pracoviště v Archivu hlavního města Prahy dne 1. října 1908.²¹ Je však pravděpodobné, že zde vykonával občasné pomocné práce již dříve. Zpočátku byl v archivu pouze na výpomoc a mzdu mu vyplácel městský archivář z úředních prostředků. Protože se Vojtíšek osvědčil a také díky doporučením od Friedricha a Novotného, začal pro něj městský archivář Teige uvažovat o stálém pracovním místě. První žádost k prezidiu Teige podal dne 8. října 1909, ta však byla zamítnuta. Do stálého pracovního poměru byl Vojtíšek přijat až usnesením městské rady ze dne 30. listopadu 1909 s nástupem od 1. prosince.²² Díky tomuto zaměstnání zůstával Vojtíšek v kontaktu také s předními profesory a badateli, kteří přicházeli nejen do archivu, ale i do jím spravované knihovny. Šlo např. o J. Kaprase, G. Friedricha, J. Golla, J. Čelakovského, kterému pomáhal s korekturami J. Heraina a hlavně Z. Nejedlého. Vojtíškova ochota pomoci Nejedlému v badatelské činnosti se stala základem jejich přátelství. To Vojtíšek zúročil hlavně po druhé světové válce, kdy mu jako nemarxistickému historikovi Nejedlého záštita hodně pomohla. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebyl Vojtíšek nucen narukovat do první světové války. První světová válka ho nepřiměla omezit se v práci na pouhou rutinu, o čemž svědčí kupříkladu jeho podíl na organizaci výstavy na téma městské zřízení pražské v letech 1750–1850. Vojtíšek se podílel i na sestavení katalogu.

Také jeho zájem o politickou situaci neupadal. Scházel se s přáteli, kteří nemuseli narukovat, a společně četli francouzsky psané rumunské noviny, aby získali

---

20 Již v dopise ze 17. září 1909 podmiňuje Friedrich další služební postup v AHMP získáním doktorátu. AHMP, Vojtíšek, inv. č. 445, sign. 370, karton 22, dopis z 17. 9. 1909.

21 MÚA AAV, Osobní spisy ČSAV, osobní složka Václav Vojtíšek.

22 AHMP, Prezidium rady a magistrátu, osobní oddělení, osobní složka Václav Vojtíšek, sign. pers. IX/41.

pohled i z druhé strany.²³ Kromě zaměstnání se začal ke konci války angažovat i ve veřejném životě. Svědčí o tom jeho účast na schůzkách s českými spisovateli, které se od listopadu 1917 odehrávaly v AHMP. Zúčastnili se jich např. Olbracht, Dyk či Jirásek.²⁴ Stvrzením jeho příslušnosti k této skupině byl jeho podpis Manifestu českých spisovatelů. Na tento akt byl celý život hrdý, připouštěl ovšem, že ve věci podpisu hrála roli náhoda.²⁵

Je zajímavé, že Vojtíšek měl stále pochopení pro Pekaře a byl ochoten jej i po padesáti letech, ve výše citovaném interview, hájit.

Dalším projevem Vojtíškovy angažovanosti byla série článků nazvaná *Poměry národnostní v Čechách*.²⁶ Série vycházela ve sloupku s názvem *Naše menšiny*, ve kterém publikovali i jiní autoři. Oficiálně byl sloupek zaměřen na obranu celistvosti území českého státu a Vojtíšek v něm popisoval historii německé menšiny v českých zemích. Mimo jiné se zabýval i postupnou germanizací měst. Proti iredentistickým snahám Němců, vyjádřeným požadavkem na samostatnou provincii Deutschböhmen, se Vojtíšek vyslovil v nacionálním časopise *Národ*. Do tohoto časopisu mimochodem dříve psali např. Karel Čapek, Kamil Krofta nebo Zdeněk Nejedlý. Jeho článek s názvem *Poněmčení měst v „Deutschböhmen“* mapoval v krátkosti postupnou germanizaci českých měst a ostře se stavěl proti historickému zdůvodnění jednolitého německého území.²⁷ Vojtíšek v něm částečně použil obsah výše zmíněné série článků. I tento článek byl součástí cyklu, tentokrát proti separatistům, do kterého se zapojil např. i Kamil Krofta. V závěru války se Vojtíšek neangažoval pouze perem. Společně s Gustavem Friedrichem převzal dne 29. října 1918 z pověření Národního výboru a za vojenské asistence univerzitní archiv. Proti tomu byl samozřejmě rektor německé univerzity Augustin Naegle. Jeho odpor byl však marný, dne 31. října byl podepsán přijímací protokol a zároveň odvolána vojenská stráž archivu.²⁸

Vojtíšek se díky svému workoholismu a ostrým loktům, na samostatný příspěvek by vydal jeho spor s rivalem dr. Eduardem Šebestou, postupně prosadil na vedoucí pozici v Archivu hlavního města Prahy. Vojtíšek byl městským zastupi-

23 Blažek, Bohuslav: Rozhovor s Václavem Vojtíškem. Literární noviny 16, 1967, č. 19, s. 6–7.

24 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 27, sign. F, osobní miscelanea, kart. 13.

25 Blažek, B.: Rozhovor s Václavem Vojtíškem, s. 6–7.

26 Česká demokracie, týdeník vycházející mezi lety 1917–1921. Vojtíšek publikoval cyklus v roce 1917. Vojtíšek, Václav: *Naše menšiny*. Česká demokracie 1917, č. 3, 13. 7., s. 6; č. 4, 20. 7., s. 4–5; č. 6, 3. 8., s. 4–5; č. 12, 24. 8., s. 6. V práci Jitky Janečkové je cyklus chybně označován jako *Německá národnost v Čechách*. Janečková, Jitka: „Mám je ty Plzeňáky přeče jen nakonec rád“, diplomová práce FF UK. Praha 2010, pozn. s. 348.

27 Vojtíšek, Václav: *Poněmčení měst v „Deutschböhmen“*. *Národ* II, 1918, č. 17, s. 218–221.

28 Kučera, Karel a Truc, Miroslav: *Archiv Univerzity Karlovy. Průvodce po fondech*. Praha 1962, s. 46.

telstvem oficiálně zvolen archivářem dne 4. června 1921. Celkem volilo 71 členů rady, Vojtíšek obdržel 66 hlasů a Šebesta 4.²⁹ Za Vojtíškova vedení, které s válečnou přestávkou – kdy byl za svou vlasteneckou činnost penzionován, trvalo až do roku 1948, se archiv rozrostl jak personálně, tak kapacitně a vzkvétal.

Na podzim roku 1920 zahájil Vojtíšek i svou akademickou kariéru. Započal ji na nově vzniklé Masarykově univerzitě v Brně, kde dostal místo mimořádného profesora. Nicméně vzhledem k jeho zaměstnání v Praze a jiným vazbám podal následující rok žádost o habilitaci v Praze na UK a v kariéře pokračoval zde. Mimořádným bezplatným profesorem na UK byl jmenován roku 1928, řádným profesorem 1935, v roce 1948 pak řádným placeným profesorem.

Vojtíšek působil i na Archivní škole. Působil zde již od samotného počátku. Podílel se již na prvním kurzu, který odstartoval v říjnu 1919.³⁰ Přednášel zde skoro po celou dobu jejího trvání – s kratší přestávkou způsobenou jeho rezignací, kvůli obsazení přednášky diplomatiky.³¹ Účastnil se prací i na učebních osnovách a poté, co neblaze přispěl k profesní likvidaci jejího tehdejšího ředitele doktora Jaroslava Prokeše, školu převzal.³² Ovšem vyličení této černé skvrny na Vojtíškově působení by bylo opět na celý samostatný příspěvek. Navíc tímto tématem se zabývá příspěvek kolegyně Milady Sekyrkové. Po válce byl ředitelem Archivní školy v jejích posledních letech.

Co se týče politické orientace, byl Vojtíšek poměrně pravicový a nacionalistický – neváhal se s tehdejší levicí střetávat. Z jeho mnoha konfliktů ve veřejném prostoru jsem kvůli omezenému prostoru tohoto příspěvku vybral tzv. Novinovou aféru a Vojtíškův podíl na insigniádě.

Novinová aféra

Aféru odstartovala zpráva o Vojtíškově knize *Radnice staroměstská v Praze* otištěná ve večerníku Rudého práva, která vyšla krátce před Vánoci dne 20. prosince 1924.³³ Útočný článek redaktora Nedvěda však nebyl ten den jediný. V Čes-

---

29 AHMP, Prezidium rady a magistrátu, osobní oddělení, osobní složka Václava Vojtíška, sign. pers IX/41, dopis primátoru Baxovi z 13. 2. 1925.

30 Kollmann, Josef: Státní archivní škola. Příspěvek k dějinám archivního školství. SAP 32, 1982, s. 225–308, s. 251

31 Tamtéž, s. 264 a rovněž Návrh osnovy Archivní školy ze dne 1. 7. 1924 pro III. ročník III. kurzu rok 1924/1925, NA, fond MŠ I, inv. č. 1750, sign. 30, kart. 3242.

32 Podíl na osnovách a reorganizaci učební osnovy z roku 1933, AUK, SAŠ, inv. č. 198, kart. 10.

33 „Jak pomlouvá archivář m. Prahy dr. Vojtíšek veřejné vůdce socialistických stran a pražské dělnictvo. Archivář města Prahy vydal s podporou sociálnědemokratických ministrů školství a pražské městské rady spisek o radnici staroměstské. (...) O archiváři Vojtíškovi je známo, že místo toho, aby konal svoji povinnost při zajišťování práv obce pražské, věnuje se psaní takových článků a vychvalování Jediného Spasitele Národa Českého Karla Karlovi-

kém slově večerním vyšel téhož dne článek na stejné téma, který si rovněž nebral servítky.³⁴ Věc se záhy dostala i na Vojtíškovu pracoviště. Dne 5. ledna 1925 totiž Nedvěd podal návrh, aby proti Vojtíškovi bylo zahájeno disciplinární řízení pro urážku ve výše zmíněné knize. Vojtíšek se bránil tím, že Nedvěd citované pasáže překrucoval, a jako důkaz předložil, co skutečně v knize stálo.

„Pan Nedvěd četl:

Radnice staroměstská, do níž vešli volbami 15. 6. 1919 řádní zástupcové obyvatelstva pražského, neupřela tak újmy příchodem Němců do zastupitelstva jako příchodem zástupců socialistických stran.

S jejího balkonu první ministr spravedlnosti dr. Soukup proti lepší své minulosti šťval ulici, aby sama do svých rukou převzala vykonávání spravedlnosti, a na témže místě vůdcové dělnictva /zvláště ovšem komunisté/ (...)

Má kniha str. 25 praví: Radnice staroměstská, do níž vešli volbami 15. června 1919 řádní zástupcové obyvatelstva pražského neupřela tak újmy příchodem Němců do samosprávných sborů jako zjevy ve vlastním těle národa rozvráceného stranickými zápasy.

S jejího balkonu první ministr spravedlnosti obnoveného státu proti lepší své minulosti dr. Fr. Soukup šťval ulici, aby do svých rukou převzala vykonávání spravedlnosti, a na témže místě vůdcové komunistů...“³⁵

O co vlastně šlo? V květnu 1919 vyvrcholila od závěru první světové války táhnoucí se zásobovací krize jednou z mnoha hladových bouří. Dne 22. května 1919 protestovali lidé proti nedostatku potravin, šmelinářům a neschopnosti vlády se s nimi vypořádat. Rozlíčený dav táhl s sebou šibenice a transparenty s hesly *Smrt keřasům!* Obchody davem obsazené byly nuceny prodávat za nižší, často předválečné ceny a mnohé byly vydrancovány. Obchodníci museli skládat přísahy, že napříště již nebudou vyžadovat lichvářské ceny. Byl vydán rozkaz, aby pražská posádka vyšla do ulic a uklidnila situaci. Na Staroměstském náměstí se shromáždilo okolo 30 tisíc lidí, ke kterým promluvil tehdejší ministr spravedlnosti František Soukup. Ten pronesl velice překvapivou řeč. „Pravil, že exekutiva soudní, úřady soudní, nestačí na potírání lichvy. Nechť lid sám vystoupí jako moc exekutivní. Nechť každý vezme

---

če Kramáře a Jediného Vykupitele Radnice staroměstské Václava Váceslaviče Vojtíška. Jak dlouho si to nechají socialistické strany na staroměstské radnici líbit?“ Rudé právo roč. 4. ze dne 20. 12. 1924.

34 „Jak se falšuje pravda ve ‚Vědeckých‘ spisech, toho doklad podal archivář města Prahy dr. Vojtíšek ve svém spisku vydaném podporou ministerstva školství. (...) Čiší z něho netajená zášť tohoto klerikálního historika vůči socialistům. Že tak hluboko může klesnout člověk, který si dělá ambice na vědeckou úroveň, je příznačné. Zaujatost stranická víc u něho platí než pravda. České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální, roč. 16. ze dne 20. 12. 1924.

35 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312, sign. VC, kart. 194, nedatovaný dopis primátorovi.

si za povinnost stíhat lichvu a lichváře předvést ku potrestání. Nebude-li ani takto pomoheno, nelze zabránit, aby lid netrestal sám.³⁶

Ve vládě tato řeč vyvolala úžas, protože ministr spravedlnosti se tak vlastně vyslovil pro lynč.

Vojtíšek tuto epizodu ve své knížce reflektoval a hodlal se bránit. Ohradil se proti překrucování a potvrdil, že za tím, co napsal, skutečně stojí. Zdůraznil také, že knihu psal jako projev čistě soukromý a nešlo mu o agitační nebo politické cíle. Jeho stanovisko bylo městskou radou uznáno, disciplinární řízení zamítnuto a primátor Baxa vydal prohlášení, které přetiskly téhož dne Národní listy. V něm konstatoval, že kniha je samostatnou prací Vojtíška a je nemožné jej za ni stíhat.³⁷ Tím to však neskončilo. Vojtíšek nelenil a rovněž si zjednal podporu tisku. Postavily se za něj již výše zmíněné Národní listy, které byly na jeho straně od počátku – už od 6. ledna, kdy uveřejnily o případu zmínku. Dne 16. ledna v nich vyšla obhajoba Vojtíška, v níž byl primátor za jeho nedostatečnou obranu podroben kritice. Na Vojtíškovu stranu se následující den přidala i Národní demokracie, která článek o něm umístila dokonce na titulní stranu. Pozadu nezůstaly ani Lidové noviny, ty se za něj postavily článkem ze dne 12. ledna odsuzujícím socialistickou cenzuru. Dalším textem na jeho podporu dokazujícím, že ohlas aféry přesáhl hranice Prahy, byl článek v českobrodském periodiku Naše hlasy ze dne 17. ledna.³⁸

Na jeho podporu se vyjádřila Česká akademie věd a umění a 16. ledna i Společnost archivní školy. Nicméně o poslední zmiňované měl Vojtíšek své mínění. „Společnost archivní se zase jednou osvědčila. Udělala projev před týdnem, ale neexpedovala ho až snad ve středu tento týden, a to se ví, noviny už přes něj přešly. Nebylo ho ovšem už zapotřebí, když přišel tak pozdě a po projevech významnějších, ale má to svou zajímavost.“³⁹

Odpovědi z Českého slova a Rudého práva na sebe nenechaly dlouho čekat. Zatímco České slovo se 17. ledna od případu distancovalo a poukázalo na neserióznost komunistických pramenů, Rudé právo pokračovalo v kampani. Počátkem února se k němu přidalo i Právo lidu. Již 20. ledna přineslo článek, v němž se objevilo tvrzení, že celá kontroverze je reklamou na Vojtíškovu knihu, a začátkem února zde bylo otištěno toto: „Nyní nám byl předložen obsáhlý materiál (!), z ně-

---

36 Peroutka, Ferdinand: Budování státu, Praha 1991, s. 617.

37 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312, sign. VC, kart. 194., prohlášení ze 16. 1.

38 Ten ji vtipně komentoval takto: „Inkvizice nikoliv španělská, ale pražská zasedla oheďdy nad městským archivářem Drem. Vojtíškem a vzala jej do disciplinárního vyšetřování. Napsalť nešťastný haereticus nějaké trpnosti o posledním období dějin pražské radnice... Českobrodské periodikum začalo vycházet v roce 1881 a dočkalo se 59 ročníků. Grulich, Jaroslav. Jozef Miškovský – jak ho viděl Ing. Jaroslav Grulich. In: Lidé, osobnosti a události Českobrodsko, http://www.cesbrod.estran-ky.cz/clanky/regionaliste/jozef-miskovsky---jak-ho-videl-ing._jaroslav-grulich.html [2. 11. 2013].

39 Janečková, J.: „Mám je ty Plzeňáky přece jen nakonec rád“, s. 464.

hož vychází najevo, že tento dr. Vojtíšek nejenom nemá kvalifikace vědecké, nýbrž učinil také řadu podání, v nichž své kolegy v úřadě křivě obviňoval z nečestných jednání, jenom aby se dostal na jejich místo. Tento materiál předložíme naší veřejnosti, aby poznala (!), jací lidé si u nás hrají na vědecké autority a jaká je jejich vnitřní skutečná podstata. (...) K poznání kvalit dra Vojtíška stačí uvést jen několik stručných výňatků z jeho udání: V jednom z nich denuncuje dr. Vojtíšek svého kolegu ze soustavného zanedbávání úředních povinností, z úplné neschopnosti k práci a žádá, aby mu byl odňat (!) titul adjunkta městského archiváře. Není prý vůbec schopen logického myšlení, zapůjčoval prý knihy domů nepoznamenávaje signatur (...) Takhle psal dr. Vojtíšek o svém kolegovi! Uvází-li se však, že tato obviňování ukázala se být nepravdivými...⁴⁰

Právě tato invektiva Vojtíška utvrdila v domněnce, že za vším stojí jeho rival Šebesta, kterého ostatně podezřívá již od začátku.⁴¹ Proti zpochybnění Vojtíškovy vědecké kvalifikace se postavila univerzita. Dne 10. února zaslal děkan Karlovy univerzity do redakce prohlášení, ve kterém trval na opravě a potvrzování Vojtíškovu kvalifikaci.⁴² Efekt to však mělo pramalý. Právo lidu ze dne 15. února sice dopis vzalo na vědomí, ale sloupek týkající se případu Vojtíškovu kvalifikaci stejně zpochybňoval. Jeho jméno se v této souvislosti dostalo i do Poslanecké sněmovny, kde byl případ použit proti poslankyni Zemínové jako příklad moderního koniášství, tedy zamlčování názorů.⁴³

Soud s redaktory Václavem Vackem se konal až 5. srpna a s Františkem Schwarzem ještě později – 31. října. V obou případech byl vyřízen smírem a omluvou Vojtíškovi. Články uveřejněné v Právu lidu byly mimosoudně vyřešeny rovněž smírem. Existuje strojopisné prohlášení z 10. listopadu o uvedení článků v Právu lidu na pravou míru. Věc v tomto případě byla o to komplikovanější, že autorem článků zaměřených proti Vojtíškovi byl právě v inkriminovaném úryvku zmiňovaný (viz výše) JUDr. František Soukup, jenž se cítil být dotčený Vojtíškovou knihou, kde byl zmiňován, a který zastával funkci senátora, a tudíž požíval imunity.⁴⁴ Celá věc měla ještě poněkud pikantní dohru, když Vojtíškovi právě Václav Vacek, pozdější primátor Prahy, v závěru jeho působení roku 1948 v AHMP předával ocenění.

40 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312, sign. VC, kart. 194, noviny Právo lidu z 8. 2. 1925, s. 9, a 11. 2. 1925, s. 3.

41 „Jak jsi asi četl, ve večernících Rudého Práva a Čes(kého) slova v sobotu byl na mne podniknut útok za Radnici staroměstskou. Stojí za ním jistě Šebesta. Je sprostý, jak ani jinak nemůže být.“ Janečková, J.: „Mám je ty Plzeňáky přeče jen nakonec rád“, s. 459.

42 AUK, Osobní složka Václav Vojtíšek, inv. č. 781, kart. 68.

43 AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312, sign. VC, kart. 194, přepis z jednání ze schůze 21. 3. 1925 v Národních listech z 22. 3. 1925.

44 Tamtéž.

Insigniáda

Dalším příkladem Vojtíškova střetu s tehdejší levicí bylo jeho působení při tzv. insigniádě, ve které byl společně s rektorem Dominem hlavní osobností. Aféra byla vyvrcholením dlouhodobého sporu mezi českou a německou univerzitou o univerzitní insignie.

Rozbuškou situace se stala schůze konaná dne 17. května 1934, jejímž svolavatelem byl Svaz československého studentstva. Nacionální stranu reprezentoval rektor Domin, levicové síly pak Jednota nemajetných a pokrokových studentů, v jejímž čele stál Václav Sinkule. Vojtíšek na schůzi vystoupil s přednáškou na téma Univerzita Karlova a Karolinum v našich dějinách. Vojtíškův referát byl profesionální, a proto si ho ani Rudé právo nedovolilo osočit z nacionalistického štvání.⁴⁵ Přesto však vypjatá schůze skončila potyčkou, již následovaly další a nebyly soustředěny jen na univerzitní půdu. V říjnu byl např. nacionalisty přerušen provoz Osvobozeného divadla. Boje vyvrcholily 14. listopadu 1934, v tento den měly být insignie předány Karlově univerzitě. Čeští nacionální studenti se kolem desáté hodiny dopolední shromáždili před Karolinem, které mezitím obsadili němečtí studenti.⁴⁶ Došlo k boji, do něhož se záhy zapojila přivolaná policie. Čeští studenti byli sice donuceni ustoupit, ale cestou si frustraci vylili na výkladních skříních německých a židovských obchodů. Zdemolována byla i centra, kde se scházeli levicovní intelektuálové, např. kavárny Urania, Mánes a redakce Práva lidu. Boje pokračovaly i následující den. Až 26. listopadu se situace uklidnila při předání insignií v aule právnické fakulty. Převzali je Domin a Mareš a poté je slavnostně vyzdvihovali před shromážděnými studenty. Na předání zajímavě vzpomíná ve svých pamětech tehdejší ministr školství a profesor právnické fakulty Jan Krčmář. „V den pak, kdy došlo k odevzdání insignií, dostavili se ke mně zrána hodnostáři univerzity německé, rektor Grosser, prorektor Gesemann a děkan právnické fakulty San Nicolo, velmi rozčilení, žádající na mně aspoň to, aby nemusili odevzdati insignie funkcionářům univerzity české (bêtes noires byli pro ně zejména Domin a profesor Vojtíšek), abych insignie převzal sám. (...) Prachovský přivedl s sebou Domina, Vojtíška a děkany fakult, ale proti svému slibu také zástupce studentstva.“⁴⁷ Trvalo pak ještě dlouho, než se rozbouřené vody uklidnily. Celá kauza doznívala až do Vánoc.

Vojtíšek zaujímal v události jedno z čelných míst. To pramenilo z několika skutečností. První z nich je jeho sepětí s Archivem Univerzity Karlovy, jehož byl

---

45 Citace Rudého Práva z 18. 5. 1934: „Další dva řečníci netroufali si ve svých krátkých projevech, vzhledem k přítomnosti protifašistických studentů, nacionalistické štvání.“ Havránek, Jan: Václav Vojtíšek a Univerzita Karlova. Praha 1975, s. 7–27, s. 18–19.

46 Nakonečný, Milan: Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu. Praha 2001, s. 40.

47 Krčmář, Jan: Paměti II. Praha – Pelhřimov 2007, s. 185–186.

od roku 1931 představeným. Inspektorát tehdy převzal od Friedricha, ale nesmíme zapomenout, že se o něj zajímal i před tímto datem. Jak již bylo zmíněno, asistoval u jeho vojenského převzetí v roce 1918. Tímto činem se vlastně zasadil o plnění zákona ještě před jeho vydáním, a protože se insignie pojily s archivem, je jasné, že nemohl zůstat stranou.

Dalším faktorem bylo jeho angažmá v komisi pro dostavbu Karolina a v Muzeu Univerzity Karlovy. Dne 9. března 1934 předložil rektor Karel Domin na schůzi akademického senátu komplexní návrh na obnovu Karolina a Vojtíška navrhl jako člena úzkého pracovního výboru. Dále ho pověřil přípravou propagačního spisu k 600. výročí založení univerzity a probíral s ním i vznik případného diplomataře, 14 let před plánovanými oslavami!⁴⁸ Není divu, že Vojtíška tím nadchl na nejvyšší možnou míru. Třetím důvodem byl jeho osobní nacionalismus, který se s lety rozhodně neumenšoval. V roce 1931 se v Národních listech obořil na rektora německé univerzity Augusta Naegleho, který se ve své instalační řeči dotkl Jana Husa.⁴⁹ Nikoho tedy nemůže překvapit, že Vojtíšek stál pevně na straně Domina a všechny, kdo byli proti, odsuzoval.

Je zajímavé, že na obranu univerzity psal již dva roky před začátkem celé aféry.⁵⁰ Citovaná publikace je pravděpodobně reakcí na článek Kamila Krofta z 28. února 1932 s názvem *50 let univerzitního zákona*. V článku je kladen důraz na to, že česká i německá univerzita jsou „dcerami jedné matky“. Krofta se však již dříve, při Vojtíškově konfrontaci s Naeglem, pokoušel otupit hrany jeho projevů. Vojtíšek se přesto v této době snažil nepouštět se s Kroftou do přímého střetu.⁵¹

Na druhou stranu zde pravděpodobně můžeme nalézt zárodek pozdějšího střetu odehrávajícího se za druhé republiky, při kterém se Vojtíšek připojil k útoku na Kroftu.

Šlo hlavně o Vojtíškův fejeton s názvem *Co předcházelo? ze dne 23. 10. 1938*.

„...Němečtí historikové, právníci, filologové, zeměpisci, statistikové, národo-

48 Domin, Karel: Můj rektorský rok z bojů o Karolinum a za práva Karlovy univerzity. Praha 1934, s. 146–149.

49 „Tento muž silných slov a temperamentu, který jej dovede strhnout až k nepravdám a nespravedlnosti, stal se nepřijemný i Němcům, kteří posuzují věci s rozvahou ... Rektor Naegle se stal duší odporu německé university proti československému státu. Později si troufal mluvit, že to bylo stanovisko neutrální, vyčkávací, až jak bude rozřešena otázka státoprávní příslušnosti „Německých Čech“, ale byla to politika negace a odboje, která rektora Naegleho vedla v prosinci 1918 i do Vídně – dnes o tom mlčí – aby se zúčastnil porad, dotýkajících se celistvosti našeho státu, a v tom duchu protestoval a protestoval.“ Tamtéž, s. 91.

50 Vojtíšek, Václav: Univerzita Karlova a boj Němců proti univerzitnímu zákonu z roku 1920. Praha 1932.

51 Havránek, J.: Václav Vojtíšek a Univerzita Karlova, s. 7–27, s. 16–17.

hospodáři, politikové, žurnalisté podnikali útoky proti nám a stejně bylo na straně polské i maďarské - my jsme mlčeli nebo se jen chabě bránili a nedovedli využít sil prostředků, kteréž jsme měli. Přestávalo se na tom, že část nejhorší protivnické literatury byla v našich zemích zakázaná a novinám odepřena doprava, takže ani odborníci neměli možnost sledování, a vydávaly se jen česky nebo i v cizích jazycích oficiální a polooficiální publikace a časopisy, ke kterým v cizině byla nedůvěra a kterých nikdo nečetl. Psali je autoři náležející do určitých kruhů a zejména ministr Krofta...⁵²

Vojtíšek tedy byl silným zastáncem tvrdého postupu. Během insigniády pak Vojtíšek vychrlil na obranu univerzity značné množství článků.⁵³ Tři nejlepší z nich se dočkaly několika vydání, šlo o: *Karolinum ve vývoji pražské univerzity i v dějinách národních*, *Karolinum statek národní* a poslední článek sepsal společně s přítelem Guthem – *Starobylost Karolina a jeho památky*. Původně se jednalo o jeden článek, který byl ve druhém vydání rozdělen na dva. Vojtíškovy příspěvky nevycházely jen v novinách, ale byly rovněž šířeny letákovou formou.⁵⁴ Dal by se tak označit za jednoho z hlavních ideologů své strany, protože články dokládají velkou snahu autora. Domin sám ho ve svých vzpomínkách na insigniádu označuje za svého nejhorlivějšího spolubojovníka.

Je zajímavé, že Vojtíšek v tuto dobu stál na opačné straně barikády než jeho poválečný ochránce Zdeněk Nejedlý, který se rovněž v insigniádě značně angažoval. Podepsal se např. pod prohlášení vydané Obcí českých spisovatelů dne 30. listopadu, které odsuzovalo český nacionalismus, a podílel se také na organizování besedních večerů.⁵⁵ K výraznějšímu nepřátelství mezi nimi to však nevedlo.

52 Vojtíšek, Václav: Co předcházelo?, *Národní listy* 78, 1938, č. 291.

53 Šlo zejména o tyto: Za práva univerzity Karlovy. Praha 1934; *Karolinum ve vývoji pražské univerzity i v dějinách národních*. In: Domin, K., Vojtíšek, V. a Hutter, J.: *Karolinum statek národní*. Praha 1934; *Karolinum statek národní*. *Národní listy* 74, 23. 3. 1934, č. 81; K útokům Bohemie na rektora univerzity Karlovy. *Národní listy* 74, 28. 3. 1934, č. 86; Náš národní stát a univerzita Karlova. *Národní listy* 74, 30. 3. 1934, č. 88; My a Němci a Karlova univerzita. *České slovo* 26, 31. 3. 1934, č. 75; Historickou pravdu nelze potlačit. *Národní politika* 52, 4. 4. 1934, č. 97; Archiv a museum univerzity Karlovy. *Národní listy* 74, 18. 4. 1934, č. 106; K otázce povahy prvotní univerzity Karlovy. *Národní listy* 74, 29. 4. 1934, č. 117; O starobylé pečeti univerzity Karlovy. *Národní listy* 74, 17. 5. 1934, č. 135; Univerzita Karlova a Karolinum. *Věstník Svazu čl. měst a obcí*. 22, 1934; Univerzita Karlova a Karolinum v našich dějinách. *Modrá revue* 3, 1934, č. 11 a 12; Vždy česká, vždy národu věrná (univerzita Karlova). *Národní listy* 74, 27. 11. 1934, č. 327; K intabulaci Karolina pro universitu Karlovu. *Národní rada* 14, 1934; Pro obnovu Karolina. *Světobzor* 34, 1934, č. 18; *Karolinum Leták* (leták vydaný univerzitou). Praha 1934. O starobylých insigniích univerzity Karlovy. *Venkov* 30, 10. 11. 1935; Pro obnovu Karolina. *Venkov* 30, 11. 12. a 12. 12. 1935; 75 let *Národních listů*, příloha *Umění a věda*, *Karolinum a Národní listy*. Praha 1935.

54 Domin, K.: *Můj rektorský rok*, s. 131.

55 Nakonečný, M.: *Vlajka*, s. 42. Pod manifest se kromě Nejedlého podepsaly další významné literární a kulturně činné osobnosti, např. Karel Čapek, Konstantin Biebl, Vítězslav Nezval, Karel Teige, Jan

Tyto dvě aféry ilustrují Vojtíškovu angažmá ve veřejném životě. Vzhledem k jeho aktivitě jich bylo samozřejmě více, ovšem pro jejich představení zde není dostatek prostoru. Nutné je alespoň zmínit jeho velký podíl na poválečné likvidaci archiváře a historika doktora Jaroslava Prokeše, kterému se ovšem v tomto sborníku věnuje příspěvek kolegyně Milady Sekyrkové.

Přes Vojtíškovu minulost se jeho kariéra po únoru 1948 nezlomila. Angažoval se významně při oslavách 600. výročí UK a na rozdíl od svých souputníků z insigniády jeho kariéra neskončila.

Působení Václava Vojtíška po roce 1948

Vojtíškovu působení na ideologicky „nesprávné“ straně bylo oficiálně omlouváno jeho zájmem o Karolinum. Jeho vyhraněný nacionalismus byl později odsouván do pozadí. Příkladem může být to, jak bránil Vojtíškův postoj Jan Havránek ve svém článku z roku 1975: „Vojtíškovu šlo však v celé věci vskutku o Karolinum, o českou tradici Univerzity Karlovy. To, co jiným stoupencům Dominovým a asi též Dominovi самому bylo prostředkem probuzení nacionalistického smýšlení, které mělo dovést k politickému sjednocení fašizující pravice, to bylo pro Vojtíška skutečným cílem jeho životních snah, pro který, jak sám říkal, byl ochoten spojit se i s čertem“.⁵⁶

Pravdu měl jeho obhájce s upřímným a dlouholetým zájmem o Karolinum a dějiny Univerzity Karlovy.

Dalším projevem a zároveň „vstupem do veřejného prostoru“ byl jeho již zmíněný podíl na velkých oslavách Univerzitního jubilea v roce 1948, za což býval později Václavem Černým obviňován z devótnosti vůči nově nastupujícímu režimu, nicméně Vojtíšek se v přípravách oslav angažoval již od předválečné doby. Kromě podílu na organizaci samotných oslav se podílel na písemné propagaci univerzity články a brožurkami – např. brožurkou *600 let Univerzity Karlovy*.⁵⁷

Vojtíškovu univerzitní kariéra v této době dosáhla vrcholu. Bez konverze k marxismu či významné změně názorů se stal roku 1948 řádným placeným profesorem. Jeho výuka se vyznačovala „předválečnou“ kvalitou, která ostře kontrastovala s přednášejícími, kteří se na své místo dostali jen díky rudé knížce. „Příchod na Filozofickou fakultu UK v roce 1953 byl poněkud šokující. Zapsal si archivnictví a historii, zmíněný profesor a další učitel, později známý historik a archivář, dobře radili, že novější dějiny nelze studovat a na archivnictví je možno se naučit

Zrzavý a mnozí další. Pasák, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha 1999, s. 148.

56 Havránek, J.: *Václav Vojtíšek a Univerzita Karlova*, s. 19.

57 Vojtíšek, Václav: *600 let Univerzity Karlovy*. Praha 1948.

aspoň řemeslu. První lekce z čs. dějin, kterou měl jeho pozdější slušný ředitel, se hemžila Staliny a Gottwaldy. Na archivnictví však vládly slušné archaické poměry (...) Celkově nedala fakulta posluchači mnoho, snad určitý rozhled, něco ze seminářů prof. Vojtíška a z přednášek F. Kutnara. Otřesné byly přednášky a semináře z marxismu-leninismu.⁵⁸ Pamětníci také bez výjimky vzpomínají na vysokou úroveň Vojtíškových přednášek: „Jako vysokoškolský učitel měl řadu předností: měl své posluchače rád a byl trpělivý. Přednášel zřetelně, vracel se, opakoval, dával řadu podnětů, jak se ve výkladu orientovat.“⁵⁹

Vojtíškův seminář a jím řízené oddělení byly do značné míry oázou klidu v dusné atmosféře padesátých let.⁶⁰ Důvodů, proč tomu tak mohlo být, je několik. Prvním z nich je fakt, že pole jeho působnosti – diplomatika, sfragistika a heraldika – stálo na okraji zájmu rodícího se marxistického dějepiscectví a nedávalo přílišnou možnost pro konflikt, i když to neplatilo stoprocentně.

Díky osobnímu přátelství se Zdeňkem Nejedlým byl Vojtíšek jmenován akademikem již v roce 1952 při vzniku akademie. Proti jeho jmenování nebylo námitek.⁶¹ Byl dokonce zván na schůze komise pro vybudování ČSAV.⁶² To, že nebyl pouze pasivním členem, dokládá zpráva o plnění úkolů sekce filozoficko-historické za třetí čtvrtletí roku 1952, která vysloveně uvádí: „Ukázalo se, že celá řada vysokoškolských profesorů chápe velký význam reorganizace našeho vědeckého života budováním Akademie věd. Velmi ochotně pomáhal radou při práci věd. rady historie prof. Vojtíšek, aby byly přežaty a zajištěny rozpracované úkoly ČAVU a KČSN. Nevyjasněná zůstala otázka zapojení vysokoškolských profesorů, kteří

---

58 Hanzal, Josef: *Cesty české historiografie 1945–1989*. Praha 1999, s. 251.

59 Spunar, Pavel: *Vlny vzpomínek*. Praha 2010, s. 105.

60 „Zmínil jsem již dusnou atmosféru na katedře hudební vědy, ovlivněnou postihy, a své rozhodnutí situaci nějak řešit. Útočištěm se mi stal seminář pomocných věd historických, jemuž kraloval profesor Václav Vojtíšek, „macarát jeskynní“, jak ho jeho přátelé spiklenecky přezdívali.“ Tamtéž, s. 104.

61 Vojtíškovo jméno figuruje už v prvních návrzích členů ČSAV – návrh z 1. dubna 1952. V rozvedených návrzích je v VI. sekci filozofie a historie zmiňován na čtvrtém místě po Zdenku Nejedlém, Otakaru Chlupovi a Josefu Dobiášovi. Je označován jako „profesor pomocných věd historických na Karlově univerzitě, zasloužilý historik a archivář a vynikající pedagog.“ Stejně je titulován i v charakteristice z 8. září 1952, jinde zase jako „profesor pomocných věd historických na filosofické fakultě KU v Praze. Dnes se věnuje činnosti archivální. Má určité zásluhy o naše dějepiscectví.“ MÚA AAV, Vládní komise pro vybudování ČSAV, věcná skupina 5 C, kart. 4.

62 „Dr Husa předkládá schůzi návrh, aby byla svolána na 9. IV. užší porada historiků /Macek, Říha, Veselý, Gosiorovský, Dubnický, Pachta, Husa, Böhm, Roubík, Vojtíšek/. Hlavní porada historiků by se konala až koncem dubna, Na sobotu 22. 3. byla stanovena předběžná porada se zástupci Slovanského ústavu /Dr. Dolanský a Zástěrová/.“ MÚA AAV, Vládní komise pro vybudování ČSAV, věcná skupina 10, 10.1, kart. 6, zápis z 5. schůze sekce společenských věd vládní komise pro vybudování Akademie věd, konané 20. 3. 1952 v archeologickém ústavu.

byli z kádrových důvodů zproštěni pedagogické činnosti a byli MŠVU dosazováni do nově zřízených pracovišť /viz prof. Čada, Vybral, Bulín, Cvetler, Boháček, Pošvaž, Matoušek, Václav Černý, Horáček, Diblík/. Takový to postup bez jednání s pracovníky ústavů by vyvolával odpor. Otázku využití kvalit uvedených pracovníků je třeba zvážit, aby se neopakovala situace s prof. J. L. Fischerem a jeho dosazením do kabinetu filosofie.⁶³

Jak je tedy vidět, Vojtíšek patřil ke kádrově přijatelnějším nemarxistům. V jeho případě a ještě např. v případě Václava Pešáka, Zdeňka Wirtha nebo Alžběty Birnbaumové dokazoval režim svou otevřenost i nemarxisticky zaměřeným vědcům. Důvodem přízně byl i fakt, že nová marxistická věda neměla dostatečnou personální základnu. Žádný, ať už seberadikálnější režim, si nemůže dovolit začít „na zelené louce“.⁶⁴

Vojtíšek nebyl ojedinělý případ. Pro ilustraci lze uvést, že např. nový Historický ústav ČSAV měl ze 34 členů 15 straníků. Ještě markantnější byla tato situace samozřejmě v exaktních vědách, které se dají ideologizovat méně než humanitní. I v nich se vyskytly tragické osudy, životy zničené nástupem komunistického režimu a naopak případy „hladkého vplutí“ do nových poměrů.⁶⁵

63 MÚA AAV, Vládní komise pro vybudování ČSAV, složka 10.2, kart. 6, zpráva o plnění úkolů sekce filozoficko-historické za třetí čtvrtletí 1952.

64 Jako další příklad můžeme uvést osobnost meziválečného děkana Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, etnologa a profesora slavistiky Jiřího Horáka. Jeho kariéra započala na brněnské Masarykově univerzitě, ze které později přešel na Karlovu univerzitu, kde byl, stejně jako v případě pražské Německé univerzity, alumnem. V průběhu první republiky se etabloval jako uznávaný odborník ve svém oboru a stal se členem mnoha zahraničních vědeckých institucí, jako je např. Warszawskie Towarzystwo Naukowe a Royal Anthropological Institute of Great Britain. Po okupaci však jeho životní osud nabral poněkud jiný směr. Válečná zkušenost a uvěznění za protektorátu ho více „posunuly“ k ochotě zapojit se po válce do nových společenských podmínek. Jeho příklon k novému prostředí, odstartovaný jeho diplomatickou misí v Moskvě, mu zajistil ještě oslnivější kariéru, která vyvrcholila ředitelským místem v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV. Tato strategie mu dala možnost uplatnit široký vědecký záběr, který kromě etnografie zahrnoval i slovanskou literaturu a její historii. Navzdory tomu všemu, ani on s největší pravděpodobností nebyl členem KSČ. Nejde o přímou citaci spíš jen postřeh. Zdroj informací Chodějovský, Jan; Jiří Horák (1884–1975), <http://abicko.avcr.cz/2009/01/11/> [10. 11. 2013].

65 Příkladem snadného přijetí režimem je Bohumil Němec – jeden z největších českých botaniků, který se jako děkan Filozofické fakulty zasadil o vznik Přírodovědecké fakulty a později se stal rektorem Univerzity Karlovy. Angažoval se rovněž v politice jako senátor za Československou národní demokracii. Vrcholem jeho politické kariéry pak byla kandidatura na prezidenta v roce 1935. Kandidaturu proti Eduardu Benešovi sice nakonec stáhl, nicméně se díky ní zapsal do povědomí komunistů. Jeho poválečné etablování tudíž nebylo až tak hladké, ale nakonec se do ČSAV rovněž dostal, čímž potvrdil svou pozici v novém prostředí. Nejde o přímou citaci spíš jen postřeh. Zdroj informací Janko Jan; Bohumil Němec (12. 3 1873–7. 4. 1966) <http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/4/12/> [20. 11. 2013], dále pak Němec, Bohumil: *Vzpomínky*. Praha 2002, s. 13–21.

Dále působil v Archivu AV a v čele kodikologické Komise pro soupis rukopisů až do roku 1968. To, že své životní postoje nezměnil, dokazuje například jeho střet s mladým marxistickým historikem Grausem nebo to, že v Komisi pro soupis rukopisů zaměstnal tehdy proskribované vědce jako například Václava Černého či Bohumila Rybu, kteří byli v 50. letech uvězněni. Mezi dalšími můžeme zmínit propuštěné právní historiky Miroslava Boháčka a Františka Čádu.

Právě střet s mladým marxistou Grausem je signifikantním znakem toho, že se Vojtíšek nezměnil. Vojtíšek měl ke Grausovi osobní antipatie již z dřívějšíka, ale důvodem střetu byla kvalita Grausovy vědecké práce.⁶⁶

František Graus měl být v roce 1953 jmenován členem korespondentem ČSAV. Jeho jmenování mělo být v zásadě bezproblémové – byl přece mladý a perspektivní kádr. Ovšem místo něj byl překvapivě zvolen František Roubík, který měl v té době nálepku buržoazního historika. Důvodem toho byl právě Vojtíšek. Ten doslova rozcupoval Grausovu práci *Dějiny venkovského lidu v době předhusitské*.⁶⁷ Při přípravě na její vydání přišel se zhruba stostránkovým lektorským posudkem, který byl v zásadě výčtem chyb. Velmi tvrdě Grause obvinil z nesprávného a účelového výkladu pramenů. Na schůzích si Vojtíšek počínal velmi bojovně a prosazoval, aby byl jeho posudek vydán společně s Grausovou prací v Nakladatelství ČSAV.⁶⁸

K tomu nakonec nedošlo, protože by to představovalo příliš velký paradox. Nicméně následkem toho se Grausovo jmenování členem ČSAV zpozdílo o 7 let. To, že si Vojtíšek dovolil takto si „vyšlápnout“ Grause, který byl v té době „vycházející hvězdou“ nové marxistické historiografie, svědčí o jeho pevném postavení a o tom, že ze svých standardů neslevil.

Vojtíškova kariéra se tak táhla napříč režimy beze změny jeho přesvědčení. Je otázkou, jak je to možné. Podíl na této kontinuitě má řada faktorů. Nesporně měl na tom podíl sociální kapitál, který Vojtíšek za své dlouhé kariéry nashromáždil. Zejména pak přátelství se Zdeňkem Nejedlým. Dalším faktorem byla relativní okrajovost jeho působení a rovněž nižší exponovanost jeho vědeckého zájmu politickým tlakům.

Mezi nesporné důvody patří již zmíněná nutnost určité kontinuity pro zajištění fungování vědy. Kromě čistě funkčních hledisek šlo také o její prezentaci. Ze strany režimu bylo ponechání některých starších vědců strategicky výhodné.

---

66 „... a neměl rád ani marxistu Františka Grause, který mu vadil svým původem a brněnským němečtvím,“ Spunar P.: Vlny vzpomínek, s. 119

67 Graus, František: *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské* 1. díl. Praha 1953; týž: *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské* Díl 2. Praha 1957.

68 Jiroušek, Bohumil: *Proměny diskursu české marxistické historiografie*. České Budějovice 2008, s. 187.

Dokazovalo to navenek toleranci režimu jiným názorům a zároveň se nepředpokládala přílišná politická angažovanost této starší vědecké generace. Rovněž je nutné si uvědomit, že z hlediska nového režimu byla předpokládána jen krátká „životnost“ těchto vědců. To, že tato očekávání někteří jako např. právě Vojtíšek překonali, ovšem nejde zobecňovat.

Tato studie je věnována milované tragicky zesnulé Kláře Koliášové.

Professor Václav Vojtíšek. Die Kontinuität in der Karriere eines Archivars

Der Beitrag ist einem bedeutenden Vertreter der tschechischen Archivistik und Lehrer der Archivschule, Prof. Dr. Václav Vojtíšek, gewidmet. Die Persönlichkeit von Professor Václav Vojtíšek bietet eine ideale Möglichkeit, um die Entwicklung im akademischen Bereich zu reflektieren, da er 91 Jahre alt wurde und fast bis zum Ende seines Lebens in seinem Fach aktiv war. Zu Beginn seiner Karriere legte er den Amtseid in Hände von Kaiser Franz Joseph I. ab. Am Ende seiner Laufbahn war er an seiner Arbeitsstätte in der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften mit dem Einmarsch der Truppen des Warschauer Pakts konfrontiert. In diesem Kontext will ich versuchen, eine Antwort auf die Frage zu finden, wie er sich an alle Systeme mit Ausnahme der nationalsozialistischen Besatzung anpassen konnte, obwohl seine Persönlichkeit unbeugsam war, und er keinesfalls je nach der Gelegenheit Wege zu einem Aufstieg suchte. Für viele Historiker und Archivare repräsentiert Vojtíšek nur einen von vielen Namen in der tschechischen Historiographie und Archivwissenschaft, was aber angesichts der Mannigfaltigkeit seines Lebens schade ist. In dem Artikel möchte ich einige ausgewählte Einträge Václav Vojtíšeks in die „große Geschichte“ präsentieren. Damit möchte ich die gestellten Fragen beantworten und zu einem besseren Bild dieses Archivars im historischen Gedächtnis beitragen.

Professor Václav Vojtíšek. Continuity of the Career of One Archivist

The contribution is devoted to a significant personality of the Czech archival science and pedagogue of the Archival School professor Václav Vojtíšek. Owing to the fact that he lived to the age of ninety-one and was active in his field of work till the end of his life, he is an ideal person reflecting development in the academic sphere. At the beginning of his career he swore an official oath to the hands of Emperor Franz Joseph I, and at the end of it there was his workplace in ČSAV (Czech Academy of Sciences) confronted with armed intervention of the Warsaw Pact. In such a context I will try to find an answer to the question how Václav Vojtíšek managed to adapt himself to all regimes, except the Nazi occupation, in spite of the fact that his personality was stubborn and he himself did not subordinate all to prosperity chances. For a number of historians and archivists, Václav Vojtíšek has been just one name from many other of Czech historiography and archival science. It is a pity considering the colourfulness of his life. In this contribution I would like to present a few chosen entries of Václav Vojtíšek to “great history” and try to draw his image in historical memory in more details besides answers to the outlined questions.

*Maturitní fotografie Václava Vojtíška
(1903)
AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2315, sign.
VI./A, kart. 196.*

*Akademický senát Univerzity Karlovy (roce 1935)
AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312–2313, sign. V.C-D, kart. 194.*

Portrétní fotografie Václava Vojtíška (nedatováno) AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312–2313, sign. V.C-D, kart. 194.

Václav Vojtíšek na procházce s dcerou Lenkou AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312–2313, sign. V.C-D, kart. 194.

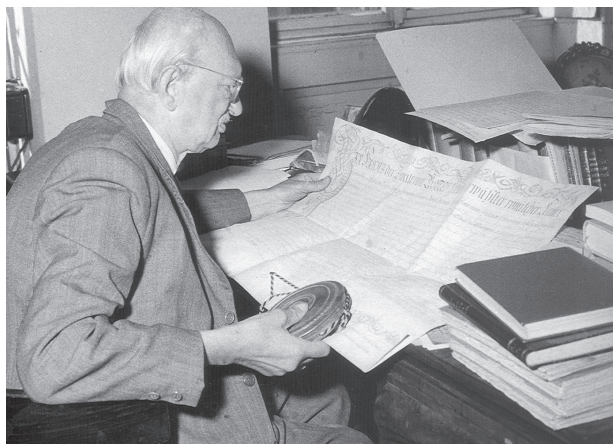

*Pedagogický sbor Archivní školy (1940)
AHMP, Vojtíšek, inv. č. 2312–2313, sign. V.C-D, kart. 194.*

*Václav Vojtíšek přebírá
cenu primátora hlavního
města Prahy (1948)
AHMP, Vojtíšek, inv. č.
2312–2313, sign. V.C-D,
kart. 194.*

*Václav Vojtíšek ve
starším věku, prav-
děpodobně v Archivu
ČSAV
AHMP, Vojtíšek, inv.
č. 2312–2313, sign.
V.C-D, kart. 194.*